

ԾԱՂԻԿ ԿԸ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹՅԱՆ ՇԱՐՈՒՄ ԵՐԵՐԸ ԵՒ ՄԱՐԿԻՆ 50 ԹԻԼ:

Բաժանորդագրին ԿԱՆԻՍԻԿ՝ Թուրքիոյ Համար տարեկան 50 զրշ, Սուսիոյ Համար 5 ռուբլի, ուրիշ երկրներու Համար 12 ֆր. — Վեցամսեայ բաժանորդագրութիւն եւս կ'ընդունուի:

Գաւառներէն դրամի տեղ Օսմանեան Նաւակարգում եւս կ'ընդունուի:

Միայն երեք թիւ ապառիկ կը զրկուի. այնուհետեւ բաժանորդագրին չը վճարողը կը դադրի թերթ ընդունելէ:

Ծանուցման տողը 2 զուրուշ:

ԾԱՂԻԿ

Լ Ր Ա Գ Ի Բ

ԾԱՂԻԿԻ ՎԵՐԱԲԵՐԵԱԼԱԾԷՆ ԳՈՐԾԻ ՀԱՄԱՐ ԳԻՄԵԼ

Առ Տնօրէն-Հրատարակիչ
ՅՈՒՆԱՆ Գ. ՓԱՆՍԱԳՆԵԱՆ
Պոլիս, Պաշէ-Կափու, Շէյխ-ու-Իսլամ Խան
درعليه ده بفتح قوسنده شيخ الاسلام خاند
«زاغيك» غزته سى مديرى پالاقاشيان حوونان

S'adresser à
HOVNAN PALACACHIAN
Directeur du journal arménien « Dzaghik »,
Bahtché-Kapou, Chéikh-ul-Islam Han
CONSTANTINOPLE

40 Փարա

Ազգային, Քաղաքական եւ Գրական

40 Փարա

ՆՈՐ ԵՐԶԱՆ — Գ. ՏԱՐԻ. ԹԻՒ 19

Շ Ա Բ Ա Թ

22 ՄԱՅԻՍ 1893

ԽՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹՅԱՆ Ա. Ա. ՍՈՒՐԵՆԵԱՆ

Տ Ի Պ Ա Ր Ն Ե Ր

Ամէն անգամ որ բազմութեամբ լի ճաշարանի մը սեղանին առջեւ քաղցս յագեցնելու կ'ըզգայիմ, սպասաւորներու անդուլ երթելու կը, դգալներու, պատառաքողներու, դանակներու չըռնիդը, պնակներու շառաշն, ընդհանուր յոյզն ու խնդրանքը, յաճախորդաց անհամբեր դժգոհանքն եւ ճաշարանապետին իրարանցումը կը յիշեցնեն ինձ Բարիլի ճաշաւայրերը. բազմատոթեան կը դնեմ ախտազի եւ այստեղի յաճախորդներուն բազմութիւնը, ծառայութեանց եղանակը, կանոնաւորութեան տարբերութիւնը, եւ ակամայ Բարիլի ճաշարանաց կ'ընծայեմ առաւելութիւնը: Այս բազմատոթութիւնն այսօր կ'ուզեմ ընթերցողիս հետ ընել, եւ միատեղ խորհրդածելով եզրակացութեան մը յանդիլ:

Բարիլի միջակ ճաշարաններէն մին մտնեմք. զոր օրինակ ինձ եւ գրեթէ բոլոր Բարիլի ճաշարանաց համար անմուսնային Բոլիսօրին ճաշարանը, Սէն-Միքէլ ծառուղոյն կռնակը, Մօսիէօ լը Բրէնս փողոցին մէջ. տաան եւ չորս սեղան կը տեսնենք, իւրաքանչիւրը չորս սական եւ ի հարկին հինգական անձի յատկացեալ. ցերեկները, մանաւանդ երեկոյները, այդ սեղանք լի են. շատ անգամ կը պատահի որ 60 անձ միանգամայն կը ճաշեն. ասոնք ընդհանրապէս այդ ճաշարանին սովորական յաճախորդներն են. ամէն մէկն ունի իր յատուկ անձեռոցը, պատառաքողն եւ դանակը. մէկ սպասաւոր միայն կայ, ժորթ, որ ամէնուն պիտոյքը կը մատակարարէ. հաց, ջուր, գինի, գարեջուր, պտուղ, կերակուր՝ ինքը կուտայ. երբեմն 10-20 անձինք միանգամայն բան կը խնդրեն. ժորթ ամէնուն կը հասնի, դամէնքը կը գոհացունէ. կարծես չքայլեր, կը թռչի. ուտելեաց չորս հինգ պնակը միասին կը բերէ խոհարանէն, եւ առանց սխալելու, իւրաքանչիւրին իւրնդրած կերակուրը կուտայ. իւր վարձքն ալ համեմատական է աշխատութեանը.

ամսական չստանար իւր վարպետէն, անոր հաշույն կը ճաշէ միայն, բայց բոտ փրանսական անխախտ սովորութեան, ճաշողները մէկ մէկ կամ երկերկու սու (քան սու մէկ փրանք է) կը ձգեն դրան մօտ դրուած գանձանակին մէջ եւ այսպէսով ժորթ-օրական 10-12 փրանք կը շահի:

Մտնենք այժմ Պոլսոյ ճաշարաններէն մին. ուր որ առ առաւելն 20-24 անձ կը հաւաքուի ճաշելու. սպասաւորաց թիւն երեքէ նուազ չէ, եւ յաճախորդք շատ անգամ ընդ երկար կ'սպասեն բան մը խնդրելու՝ կամ խնդրածնին ընդունելու համար. երբեմն կը պատահի որ ջուր կ'ուղէք եւ միւս կը հրամայեն. ճաշարանապետն ի հարկէ այդ սպասաւորաց 10 ական փրանք օրական չը վըճարեր, եւ չէ կարող վճարել. ժորթ մէն միայնակ այդ երեքին կատարածն աւելի կանոնաւորութեամբ ի գլուխ պիտի հանէր եւ իր արդար հատուցում, իրաւունք պիտի ունենար ստանալու՝ երեքին ընդունած վարձքը միանգամայն:

Ի կշիռ չեմ դնել ժորթի եւ մեր սպասաւորաց քաղաքավարութիւնը յաճախորդաց հետ. ամէնքը գիտեն թէ տարբերութիւնն ո՛րքան մեծ է:

Տաան եւ հինգ տարի առաջ, Կեսարացի նշանաւոր արուեստագետ մը, ոսկերիչ, չկրնալով Պոլսոյ մէջ իր արժանեաց գնահատողներ գտնել, Բարիլ գնաց. տարի մը յետոյ մայրաքաղաքս դարձաւ:

— Բարիլը՞ մէջ ալ գործ չգտաք. հարցուցի իրեն.

— Գործ չատ կայ, բարեկամ, պատասխանեց. եւ բնաւ օր մը պարապ չը կեցայ հոն. բայց ապրուստս չկրնալով ճարել՝ հարկագրեցայ ետ գառնալ:

— Ի՞նչ, կ'ուզեն օտարները ձեր աշխատեցնել:

— Ոչ. Բարիլ հասնելուս՝ ոսկերչութեան գործարան մը ներկայացայ. առաջարկեցի որ գործ տան ինձ. նախ մաս մը արծաթ տուին եւ յանձնարարեցին որ վրան պատկեր մը քանդակեմ. աշխատեցայ եւ տեսան թէ յաջող եմ. այն ատեն ընդունեցին զիս իբր գործաւոր եւ ցուցակ մ'ալ տուին ինձ՝ ուր իւրաքանչիւր գործի գինը նշանակուած

էր. մտայ գործաւորաց սրահն եւ սկսայ բոլոր եռանդովս աշխատիլ. այլ որքան մեծ եղաւ վճատութիւնս, երբ տեսայ թէ մինչ ես արիւն քրտինք թափելով չորս ժամու մէջ հաղիւ երկու փրանքի գործ կ'արտագրեմ, փրանսացի գործաւորք, իրենց հանգիստը բնաւ չխանդարելով եւ միշտ ժպիտ իրենց չրթանց վրայ, հսկայական գործ կ'արտագրեն եւ այնքան միջոցի մէջ առնուաղն տասնական փրանք կը շահին. որոշեցի ճաշի ժամերուն աշխատիլ, եւ անոնց ուտելու, խմելու, զուարճանալու զբաղած ատեն՝ ես կը գործէի ու կը գործէի. բայց ահա տիտանները կը հասնէին, պողովատ գործիքը միանգամ կ'սկսէր շարժիլ եւ աներեւակայելի կերպով գիծերն արագ արագ կը դրոշմուէին ոսկւոյն կամ արծաթին վրայ. Անոնք ամիսըն 25-26 ոսկի կը շահէին, իսկ ես հաղիւ վնց ոսկի, աննդեանս համար անբաւական գումար. նիհարցայ, վատուցայ, եւ որոշեցի գառնալ ապաստանիլ իմ օրհնեալ Պոլիսս, ուր գանդաղները, ծոյլերն ու անկարողները դիւրաւ կրնան կ'անքի պէտքերը ճարել. Հիմայ կ'ազօթեմ Աստուծոյ որ կամ սա փրանսացի գործաւորներն այս տեղ չբերէ, կամ մեզ ալ տայ անոնց գործունէութեան ոգին:

Իբր միջանկեալ պարագայ այս գէպքըն յիշատակելէ յետոյ, մտնենք դարձեալ Բոլիտօրի ճաշարանը. այն տեղ շատ բան կայ արժանի դիտողութեան. ֆրանսական բարքը ֆրանսայի մէջ կրնայ ուսումնասիրուիլ:

Բոլիտօր յիմնամեակն անցուցած բարի եւ առողջ գէմքով, այլ անճարակ մարդ մ'է. սակայն իր անճարակութիւնը ըզգալի չէ ճաշարանին մէջ, վասն զի բոլոր բովանդակ գործերն իւր կնոջ եւ զաւակաց ձեռքն են:

Տիկին Բոլիտօր, օգնող աղջկան մը հետ, խոհարարի պաշտօնը կը վարէ. հակառակ իւր գիրութեան, երկար ժամեր կը կենայ կրակին հանդէպ, ինքըն ալ կրակի պէս գործ կը տեսնէ, մանաւանդ յաճախորդներու յատկացեալ ժամերուն. կերակրոց մեծ մասը վայրկենապէս կը պատրաստէ. երբ պա-

հանջող ըլլայ՝ նա անմիջապէս կ'եփէ զանոնք, և կը յանձնէ աւելի շուտ՝ որքան պատրաստ կերակուրներն ի Պոլիս չեն տրուիր յաճախորդաց։ Երկու աղջիկ ունի Պ. Բօլիտօր. անդրանիկը ճաշարանին մատակարարն է. ուտելիքն ու ըմպելիքը կը դնէ՝ սովորաբար կեդրոնական վաճառանոցէն (Հալ). միանգամայն ընդհանուր հաշիւները կը բռնէ։ Երկրորդ աղջիկը ճաշարանը կը մնայ միշտ, ամէկուտ գէմքով դրամասեղանին ետեւ. նստած, անդադար կ'ըրաղի ասդ նէգործութեամբ, մի և նոյն ատեն նշանակելով, եթէ պէտք կայ, իւրաքանչիւր յաճախորդի ապուրանքը. ճաշերնին աւարտողները կ'երթան այդ օրիորդին, պարտքերնին կը վճարեն կամ արձանագրել կուտան. նա միանգամայն հաշուակալ ու գանձող է։

Այս գերազանցապէս աշխատասէր, խնայող ու պարկեշտ ընտանեաց անդամներէն տասնամեայ տղայ մը միայն, Բօլիտօրիկը, դպրոց կը յաճախէ և չը մասնակցի ճաշարանի աշխատութեանց։

Պ. Բօլիտօր քսան տարիէ ի վեր յաջողապէս կը վարէ իւր գործը. 10,000 ոսկւոյ հարստութեան տէր է, և ամսական առ նուազն 100 ոսկի շահ ունի։

Կա՞յ արդեօք մեր մէջ անձ մ'որ Բօլիտօրի նիւթական կարողութիւնն ունենայ, և որու կինը, աղջիկները, բարիղեան այդ ընտանիքին պէս՝ անձնատուր լինին աշխատութեան...

Եւ Բօլիտօր ֆրանսացի ժողովրդեան մէջ բացառութիւն մը չէ. ընդհակառակն ճշմարիտ տիպարն է անոր։ Նա գիւրաւ մեկնել կուտայ մեզ այդ աղջիկն անհաւատալի յառաջագիմութեան ու հարստութեան գաղտնիքը։

Ա. Ա. ՍՈՌԵՆՔԱՆ

ՄԱՆԿԱՆՑ ԽՈՐՎԻՐԱՊՆԵՐԸ

Բ.

Վ.ՆԱՍԻՔԱՆԻՍ ԿԱՄԵՐԱՆԻՍ ԵՐԵՎԱՆ

Ծեծը վերցաւ գպրոցներէն. Ա' Երկու պէլի կառավարիչները չի կան՝ Բիւրաքի չուպուլսն տիւրերուն մէջ։ «Հա՛տ, հիմայ կ'ինջեցնեմ հա՛»։ Պատէն վար կախուած չէ ա'լ ոտքերը պրկելու ծառայող ան միւս փայտէ գործիքը տանջանայ մեր մանկանց, ֆալսիւսնը կամ՝ թլուտտ արտատանութեամբ՝ ալիսիւսնը։ «Չօքա՛» չի կայ. մարդկութիւնը թշնամանել է տղուն ուղտի դիրք տալ — բայց միայն երբ Աստուծոյ կ'աղօթէ։ Մտեթ մաղաղան գոցուած է. պատիւը անգամ լուսաւոր, ելեկտրալոյս ըլլալու է։ «Լո՛յս» կը գոչէր Կօթէ։

Ծեծը վերցաւ գպրոցէն։ Ճիւղալէն կառավարիչին կանակէն ու թաթը իր ձեռքէն։ Ֆալսիւսնը վար առնուեցաւ պատէն. հիմայ պատէն աշխարհացոյց կը կախեն, — ու դատարկութեան խորին նայող մարդու կը մտխել մը սոսկալի պատկերը՝ որ դատարանը գերեզմանատան կամ աւելի մահա-

շուք սպանիական վանքի մը կը փոխարկէ։ Մտեթ մաղաղային տեղ լոյս մատենագարանը կայ, որուն գրքերը տղաք... պիտի՛ կարգան, երբ վիպասանութիւններուն վերջը գայ։ Հայկազեան բառարանները գլխուն վրայ՝ օդին մէջ բռնած՝ չոքել չի կայ հիմայ. խենդ անպատուիչ պատիւ մըն է նոյնպէս ատիկայ. Հայկազեան բառարանը՝ հայերէնի դասին միայն՝ դասարանին մէջ կ'երեւայ, վախով, զի մի դուցէ տղայ մը որ տասնոց պատգամներու մտիկ կ'ընէ եկեղեցիին մէջ չունեցած երկիւղածութեամբ՝ պատուհանէն դուրս նետէ Բառարանն, — ու թերեւս հայերէնի դաստատուն ալ որ «գարգացումը» «գարգացումի» չը հոլովելու ռամկալին ռճի՛րը կը գործէ։

Ծեծը վերցաւ վարժարաններէն. Տայագնէնէքսէն չըգմբէր՝ կ'ըսէին։ Թո՛ղ նորէն արքայութիւն երթայ ծեծը, — քանի որ մենք՝ այս մեր ընթացքով՝ արքայութեան մէջ տեղ չը պիտի կրնանք ունենալ։ Թո՛ղ արքայութիւն երթայ, վերջապէս ուրկէց եկաւ նէ՛ հոն թող երթայ ծեծը, գանակածութեամբ դատաներէս սլաշտօնէին երկայն տարազն ալ, կայծակնացոյց տպաւորէն ալ, կարմիր ոսկորն ալ (ան կսկծեցուցիչ փայտին ինչ անուն տալու է), ֆալսիւսն ալ, լալէն ալ, երթան, երթան թող ուսկից որ եկան։ Մեր տեղը թող անոնք արքայութիւն երթան, խայիլ ենք. քէ՛ք մեր գըպրոցներուն մէջ չըլլան չուպուլսն, լալէն ու ֆալսիւսնը։

Ծեծը վերցաւ. Ուրախութիւն՝ մանկութեան. ուրախութիւն՝ մարդկութեան. Թո՛ղ Լուտեր պատուիրէ. «Ամուր գարկէք որ սատանան չգիմանայ ու ելլայ երթայ»։ Թո՛ղ ուրիշ Գերմանացի մանկավարժ մը՝ Տիւգէլէկի՝ գաւազանը «գիտութեան ծառն» համարի, որ բարին չարէն որոշի կը սորվեցնէ։ Ինչպէս ամեն բան, Մանկավարժութիւնն ալ բարեշնչեցաւ. Փայտը թող ծառին վրայ մնայ, կառավարիչը թո՛ղ տեղը մնայ, չուանը թող մալիկէի փայտին անցընեն, ֆալսիւսն ալ աղէկ կը յարմարի մարմնամարզի գործիք ըլլալու։ Ծեծը թող եկած տեղը նորէն երթայ... հոգեւոյն հանգուցեցը։

Սակայն Ահեղաշուք Ծեծին դամբանականը խօսած ատենին կրնայի՞նք ցու մը չը յայտնել. Արդ, եթէ ծեծը վերցած պահուն՝ կանանց... թղթէ բարոյախօսն երեւցած ըլլար, անտարակոյս հագարարձութիւնը առանց փոխանցութեան չը պիտի վերցնէին գաւազանը. կանանց պատգամէն ներշնչուած, թաթը ծաղիկ պիտի փոխարկէին. Ծաղիկով պիտի պտտէին յանցաւոր տղաքը գպրոցանց մէջ։ Դժբաղդաբար ուշ մնաց առտուան օրաթերթն անկեցը՝ անկեալ տղայոց՝ պատիւն այնքան փափկօրէն ու գեղեցիկապիտօրէն կերպափոխելու համար։ Ու ծեծը վերցաւ գպրոցներէն, վերջնականօրէն վերցաւ. այնքան վերցաւ որ կառավարիչ, ուսուցիչ, տնօրէն, հագարարձ խորհրդակցութիւններ կ'ունենան՝ տղայոց հետ վարուելու փափկագոյն եղանակներուն ամենանորը երանգներն որոշելու եւ ուսանելու համար, երկիւղել որ մի՛ դուցէ կարգապահութեան դէմ մեղանշող գպրոցականը թողուն գպրոցն ու երթան (բարով)։

Ծեծը վերցուցինք. Սակայն, — նորէն խեղճ տղայք, — սակայն ծեծին տեղ ինչ

ծեծ մը դրինք, բայց ի՛նչ չարաչար ծեծ մը ամեն աւուր, ամեն վայրկեանի. ի՛նչ ծեծ՝ այն չարապատակութիւնը. «Շատ սորվեցնենք. առ ալ, ան ալ, միւսն ալ սորվեցնենք. մենք ալ քանի մը գիտութիւն չէինք կրնար ստեղծել. բոսկրաւիս ճոխ ըլլայ. պարգեւաբաշխութեան օրն ուրիւններու հրթիռներ թռցնենք օդին մէջ. հանգիսականներն ապշեցնենք. ծախերուն ամենէն ջլաճիգները խլենք. լրագրները լեցնենք... (օգով)» — «Բայց գլուխները, մեր տղայոց գլուխները, Տեա՛րք, անոնք պարապ կը մնան, եթէ յայտագիրնիս այնքան լեցուն ըլլայ...»։ Շատերուն զարմանք կրնայ աղբել այս խօսքս. մարդուս գլուխն ինչպէ՞ս պարապ կը մնայ, երբ շատ գիտութիւններ, շատ ծանօթութիւններ լեցնենք հոն։ Եթէ, զոր օրինակ, սենեակի մը մէջ շատ կարասիք դնենք, սենեակը պարապ եղած կ'ըլլայ. ընդհակառակը, շատ լեցուն չըլլա՞ր շատ բան պարունակող սենեակը (1)։

Անտարակոյս, շատ լեցուն կ'ըլլայ։ Ձեր այդ երկու բառերէն տա՛ւ մը չեմ ուզեր պակսեցնել. շատ լեցուն կ'ըլլայ սենեակը։ Սակայն այդչափ։ Այլ ինչո՞ւ այդքան մեծ օրինակ մը տալք. տղայոց գանկին աւելի համեմատելի բան մը գտնենք։ Արկիլի մը, տուփ մը առնենք, ու մէջը լեցնենք ինչ որ ունինք թանկագին։ Լէփ լեցուն եղաւ այն (օրաթերթերու չորրորդ երեսին պէս). տեղ չը մնաց. ալ գոցելու պահելու է արկիլը։ Փակեցինք. շրջանաւորս ըրինք զայն։ Եւ ահա մեր արկիլիին մէջ գրած առարկաներէս բանի մը պէտք ունեցանք. բացինք տուփը. չենք գտներ փնտռածինս։ Ստիպողական պէտք ունինք անոր. ի՛նչ ընելու է։ Պարպէն ուրիշ ճար չի կայ։ Հիմայ տեսա՞ք լեցնելուն անպատեհութիւնը. ըմբռնեցիք լեցնելուն ու սեղաւորելուն տարբերութիւնը։ Մենք ալ, կրթանուէր պատուական Տեա՛րք, մե՛նք ալ ճիշդ այդպէս կ'ընենք. մեր տղայոց գանկատուիին մէջ խառնիխառն կը լեցնենք ծանօթութիւնները դրական ու գիտական, դրական ու վարկածական, ընդունուած թէ՛ անընդունելի։ Մասովազ գլուխները ճիշդ ելու ատիւճանին կը հասնին. կը լեցնենք դարձեալ։ Տղայոց ախորժակը, բերանը կը գոցուի. — աւելի աղէկ, քիչ ուտեն որ՝ աղէկ մարսեն և աղէկ սորվին։ Տղայոց գլուխը կը դառնայ, աշուրին կը խառարի, տեսութիւննին կը կարծի. — աւելի աղէկ. ատիկայ տալացոյց է որ՝ գիտութիւնները ներս կ'երթան կոր գըլխուն մէջ։ Տղայոց քիթէն արիւն կուգայ կոր. — աւելի աղէկ. արեան առտուութեան նշան

(1) Այս սենեակի նմանութիւնը, զոր հասարակ միտք մ'ալ կրնար ընել այսպիսի պարագայի մը մէջ, ի ձեռն օրիորդ Խորիկ Յրէնկեանի կրթութեան վրայ կուտաի գրքէն քաղուած յօդուածոյն մէջ կարգաւորեցաւ. երբ ներկայ յօդուածն ոչ միայն զրուած այլ և շարունակէր. և ես, որ բաւական թուով մանկավարժական գրքեր կարդացած եմ, պարունակութեամբ չէի ճանչնար կուտաի զիրքն։ Ասիթէն օգուտ կը քաղեմ անկեղծօրէն խնդակցելու համար օրիորդ Յրէնկեանին՝ որ բաղմունչատու լուրջ գործ մը վերծանած և իր վերծանութեան օգուտ հանած է լրագրաց ընթերցողներուն, իր քաղուածոյն վրայ ինքնատիւ մաս մ'ալ աւելցնելով։ Հետեւողութեան տրժանի գործ։

Ե. Տ.

է ատիկայ : Տղայոց ջիւղերը կը տկարանան կոր . — աւելի աղէկ . ջղային տկարութիւնը մտաց զօրութեան հետ ուղիղ կը համեմատի : Տղայոց ողնայարը կը ծռի կոր . կուզերին կը անկուի կոր . կուրծքերին կը գոգանայ կոր . — աւելի աղէկ . խոնարհութեան կը վարժուին , առջեւին կը նային , գործերուն կը նային : Տղայոց բերնէն արիւն կուգայ կոր . . . — իրաւ . . . բայց ի՞նչ կ'ըլլայ . իմա ալ եկած է . օգտաւորութիւն մը կ'ընէ , կ'անցնի կ'երթայ (ծախքերն հոգաբարձուն պիտի ընէ , որ աղքատ լրագրավաճառին պարտքը չը կրնար կոր կամ՝ աւելի գէշ՝ չուզէր կոր վճարել) :

Եւ ահա , Տեա'րք իմ և Տիկնայք , (հիմայ կրնաք ճառ խօսիլ դարձեալ , քանի որ աղէկ ճառ մը գրելու անկարողութեամբ ճառի դէմ խօսող մեր հրապարակագիրք սկսան յաւէտ կամ նուազ տափակ ճառեր թարգմանել իրենց լրագրաց առաջին երեսին մէջ) , ահա՛ լեցնելուն հետեւանքը : Ձեմ ըսեր թէ մեր հոգաբարձունքը չեն սիրեր ազգին զաւակները , չը կա՞ն ծնողքներ , որոնք տղաքներուն տաս կը կերցնեն՝ որպէս զի շուտ մեծնան . գիտեա՞ծ է որ տաս անգամ շուտ գերեզման կը մտնեն այդ . . . սիրոյ զոհերը : Ընդդէմ այդ տգէտ ծնողաց նման մեր հոգաբարձունքն ալ կը սիրեն մեր զաւակները . « Տղաքներնիս շատ բան սորվին » որպէս զի շատ ուսումնական ըլլան , շատ հարստութեան տիրանան , շատ մեծ մարդիկ ըլլան : » Բառասօ՞ք մը , ճշմարտազանցութիւն պիտի համարէք , երբ ըսեմ թէ Քի՛՞ջ ԲԱՆ ՍՈՐՎԵԼՈՎ է ՈՐ ՄԱՐԴ ԾԱՏ ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ Կ'ԸԼԼԱՅ : Հաւատացէ՛ք , ընդհակառակը , թէ մանկավարժական աւելի մեծ ճշմարտութիւն չը կայ : Դանտարակին կամ դատարարականութեան գործն — ինչպէս մեծ մանկավարժ մը կը գրէ — արգասաւորել է մանաւանդ քան թէ սերմանել : Մարդոյն և իր Արարչին դէմ աւելի մեծ թշնամանք ու հայհոյանք չըլլար , քան կարծելը թէ մանուկն անմասն է կարողութիւններէ : Յայտնել , ինչո՞ւ բերել , զօրացնել ու զարգացնել այդ կարողութիւններն , ահա՛ դատաւորին , ահա՛ դատարարակին պարտքն : Եւ զրուցագրութեամբ չէ , առուուրէն մինչեւ իրիկուն քիզդէ ընելով , որ այս նպատակին կը հասնինք : Տղայոց հետ խօսելու է , տղաքը խօսել տալու է , — և ո՛չ թէ միմիայն ընթերցուածք ընելու է դասարանին մէջ՝ որպէս հրապարակաւ կ'ըսէր իմաստակ մը (որ՝ առօրեայ խմբագրաց տգիտութեան հետ ներդաշնակութեան մէջ գտնուելու համար՝ ազգային բարձրագոյն վարժարանին մէջ իրեն տրուած ծանօթութիւններն ալ կամաւ կը մոռնայ և որ այդ կամաւոր տգիտութեան արդեամբ , և ուրիշ պատճառներով ալ , կը ճամբուի կարեւոր թաղի մը գայլոցէն՝ ուր այս տղերք գրողին իբրեւ աշակերտը կը ցած էր մտնել) : Կենդանի խօսքով , թանձրացեալ իրաց ներկայացմամբ , թեւադրականութեամբ պէտք է ուսուցանել և ոչ չոր ու ցամաք ընթերցմամբ կամ զրուցագրութեամբ : Մանկավարժական ծանօթ առած մ'է՛ք , քիչ բան ուսուցանել , այլ լաւ ուսուցանել , հիմնապէս ուսուցանել , մեր նշանակած այդ աշակերտական ու քննարկական եղանակաւ ուսուցանել : Հին գրութեան մէջ յարատեւելով , մեզ նման իմաստակներ յառաջ պիտի բերէինք , որ-

պէս Զօհրապ կը գրէր շարաթ աւուր Մասիսի մէջ՝ տարեկան քննութեանց առթիւ , որոնք ահա կը սկսին ի ձայն սոխակներու գեղգեղանաց (զորս ո՛չ հէգ մեր տղաքներն , այլ հովիւք պիտի լսեն միայն) , եթէ՛ միայն միտքերինն սուսէր մեր տղայոց՝ այս լեցնողական դատարարակութեամբ . հապա՞ իրենց մարմինն , հապա՞ իրենց սիրտը . . .

Սակայն , սիրելի ընթերցող , Ծաղիկի ծաւալն անձուկ է , և ուրիշ գրողներ կան՝ որոնք ոչ նուազ կարեւոր նիւթոյ վրայ պիտի խօսին հոն : Սիրինակութենէ խորշինք , Ուրեմն գալ շարաթ օր :

Ե. ՏԵՄԻՃԻՊԱՇԵԱՆ

ԻՐԱՆԱՆ ԿԵԱՆՔԻ ՆՈՒՍԱԿՆԵՐ

Ունիմ խօսիլ մեր առաջին բանաստեղծներէն Միհրան Յովհաննէսեանի սոյն գրքին երկրորդ տպագրութեան առթիւ ալ , — որպէս և ուրիշ նոր հրատարակութեանց վրայ : Ո՛չ , այնպիսի գործ մը այնպէս չ'ը գատուիր , ինչպէս որ պատիկ օրաթերթին մէջ յաշարկոտ գրչակ մը ըրած էր իր սովորութեան համեմատ : Թարգմանութեանց կամ նմանողական գրութեանց տակ ամբողջ տառերով անունը դնել , և Հայ մտքի բոլոր արտադրութիւններն՝ իր բանագողութիւններէն դատ՝ « միջակ և ոգորմելի » գտնել ապուշի տեղ դնելով ընթերցողներն , — ո՛չ , ատր՛ չէ լուրջ քննադատութիւնն որուն անկարող չեմ դատեր իմ աշակերտս : Անտեսել և արատաւորել՝ բոլոր համակրութիւններն առ ինքն մագնիսելու բաղձանօք , ասի չէ բարի մարդու կողմէն ու պարկեշտ հրապարակագրի պաշտօնն , որուն չը՛ պարտէր թերանալ երբէք ազգային բարձրագոյն կրթական հաստատութեան ամենէն օժտեալ չըլանաւարտն :

Ե. ՏԵՄԻՃԻՊԱՇԵԱՆ

ՈՍԿԻ ԱՊՈՒՆԵՐ ՊԵՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

Իտալացի ծոյա իմաստասիրին Քաղաքավարութիւն անուն գիրքը հանգուցեալ Տերոյենց պատուելին հայերէնի թագմանած և տպագրած է 1845 ին , կարծեմ : Այսօր իսկ ամէն տեսակէտով ընթերցման արժանի այդ քառահատոր գրքէն շատ բան քաղած , շատ օգտուած եմ :

Ամէն անգամ որ սուտ լուրեր կը տարածուին ու է խնդրոյ մ'առթիւ , կը յիշեմ թէ ծոյաի այդ գրքին մէջ յիշատակուած Ոսկի Ակուայի Պատմութիւնն յաւիտեական կեանք ունենալու սահմանուած է :

Ենթադրելով որ ընթերցողներէս շատերուն անծանօթ է այդ պատմութիւնը , համառօտիւ մէջ կը բերեմ զայն :

Միջին դարու մէջ , յեւրոպայ լուր տարածուեցաւ թէ նորածին տղայ մը երկու ոսկի ակուայ ունի ծնօտին առջեւի մասին վրայ բուսած . հրաշք համարուեցաւ այս բանն և շատեր , ի սկզբան հետաքրքրութեամբ , քիչ յետոյ ջերմեւանդաբար սկսան այդ մանկան ի տես երթալ , ռամիկ ու աղնուական՝ կրօնաւոր ու աշխարհիկ՝ իրր աստուածային նշան ընդունեցին զայս և ուխտադնացութեան կանոնաւոր ու անընդհատ շարժում մը , հետզհետէ աւելի մեծ , աւելի ոգեւորեալ , մանկան շուրջը պատեց :

Ընծայներու չափ ու սահմանը չկար . ամէն տեսակ հիւանդներ , կեանքի նեղութեանց ենթակայ եղողներ , ու է խնդրանք ունեցողներ կը դիմէին ոսկի ակուայով մանկան ստքը , աղօթքներ կ'ուղղուէին իրեն , որ այլ եւս վարժ այդքան ու այդպիսի խնկարկութեանց՝ յաճախ ծիծաղելու համար կը բանար բերանը . այդ վայրկեանին էր որ աղօթքներն ընդունուած կը կարծուէին , և ըստ վկայութեան բազմաց , հրաշքներ կը կատարուէին . երկու տարուան մէջ 10-15 գիրք գրուեցան , ուր մանկան ազգաբանութիւնը , իր նկատմամբ եղած երկնային խոստումները , իր շնորհիւ գործուած հրաշքները կը պատմուէին վաւերական ապացոյցներով . ժամանակին երեւելի գիտնականներէն մին ալ ութահատոր մատեան մը գրեց՝ մանրամասն ճշգրտով ոսկի ակուայով մանկան դէպքն , և զանազան ապացուցութիւններ յառաջ բերաւ՝ հաստատելու համար այս գերբնական երեւութիւն կարեւորութիւնը . . .

Ի վերջոյ . — Լուսամիտ անձինք տարակուսելով՝ քննութեան ենթարկեցին մանուկըն և հաստատուեցաւ թէ այդ երկու ակուայից վրայ վարպետութեամբ ոսկիի բարակ խաւ մ'անցուած էր :

Հետեւանք .

Ամէն անգամ որ տարածուած լրոյ մը ճշմարտութեան ու է նկատմամբ կարելի է տարակուսիլ . գիւրահաւան մի ըլլաք , յիշեցէ՛ք Ոսկի Ակուայի Պատմութիւնը :

Ա. Ա. ՍՈՒՐԵՆՏԵԱՆ

ԼԵՁՈՒԻ ԽՆԴՐՈՅՆ ՎՐԱՅ

ԼԵՁՈՒՆԻԴ ԿԱՐՃ ԸՐԷՔ (1)

Մեր սոցմային բանաստեղծութիւնը քիչ ատենուան մէջ շատ հեռացաւ այն չըջանէն , ուր բանաստեղծները՝ ոտանաւորին ծայրերը մէկ բերելու և ոտանաւորին աւելն մէկ տողին սկիզբը իրենց անունին ու մականունին կամ ոտանաւորին առարկայ եղող անձին անունին ու մականունին մէջ մէկ տառը կարգաւ դնելու ուշադիր՝ ոտանաւորին մէջն ալ կը լեցունէին Յունական դիցաբանութեան ամենէն քաջահիշիւն անունները — զեփիւսին թեւերէն փայփայուած ու լուսնեկին լուսովը արծաթազօծուած : Որովհետեւ իրրեւ բանաստեղծութիւն այդ սերունդն ուրիշ բան չէր կրնար տալ մեզի , մենք ալ անշուշտ իրաւունք չունինք ծիծաղիլ իրեն վրայ . մեր առաջին փորձերը մեր նախորդներուն գործերէն շատ մեծ տարբերութիւն ունին :

Արդի քնարը միօրինակ ու տափակ հընչիւն մը չունի : Ոտանաւորին ամէն ձեւերը կը գրուին այսօր , բաւերուն ամէն տեսակները կը գործածուին մեր ոտանաւորներուն մէջ , բնութեան բոլոր ձայներն արձագանգ կը գտնեն հոն . սրտին բաբախմանց ելէէջը կը տեսնես ու կը շօշափես նոր քնարին արտադրութեանց մէջ , հոգւոյն տառապանքները կը նկարագրուին հոն՝ առանց աստուածաբանական բանաձեւներու կամ առանց դիցաբանական անուններու : Պղնձեայ քերթուածներ ունինք , ու տաղէր՝ որոնք ապակիի թափանցիկութիւնն

(1) Նիւթոյ առատութեան պատճառաւ սոյն յեղուածս անցեալ շարաթ յետագգութեամբ : Ծ . Խ .

ունին. հովը կը գողայ այս բանաստեղծութեան մէջ, ու միւսին մէջ՝ հոգւոյն փոթորիկը. ասի մեղեդի մըն է, անի գիւղանկար մը, այնքան ներգաշնակութիւն կայ միոյն մէջ և այնքան գունագեղութիւն միւսոյն մէջ. ռամիկին անքող կեանքը կը պատկերանայ հոս, հոն ազնուականին կեանքն ի կիսատուերի. հոգ բառերը հասարակ լեզուէն կ'աւելնին, հոս՝ մատենագրական լեզուէն. ռամիկան քնարը ժողովրդային կենաց ինքնաբայութիւնն ու պարզութիւնն ունի, քերթողաց քնարը՝ բարձրագոյն զարգացեալ դասերու կենաց բազմազգութիւնը:

Կ'ուզէին որ բանաստեղծութիւնը վերէն վար մէկ լեզու ու մէկ ոճ ունենար. Եւ այդ անհեթեթ պահանջումն ընդունելն է Մաքսի խմբագրութիւնն. որ միւսին թերթին մէջ կը հրատարակէ Օտեանն ու Միհրան Յովհաննէսեանն, անտարակոյս իր պահանջման համաձայնեցնելով համար իր հրատարակութիւնն: Մ. Յովհաննէսեանին քերթումը Մաքսի վերջին անպատկեր թիւին պատկերն է, որուն նման պատկեր երբեք այդ շարաթաթերթը չը պիտի հրատարակէ. ինքնաբուլի, միամիտ, կեանքին զուարթութեամբը զեղուն նոյն խի իր գիւցազին ծայրագոյն թշուառութեանը մէջ, տաք՝ նոյն խի այս տարուան արտակարգ ձմեռուան աղբաժ սարսուռներուն մէջ զորս այդ քերթումը ընդ մէջէն կը գտնուի, ներքին կը լուծուի մը կը աւելնի՝ որ կեանքին կը լուծուի մէջ, զգայութիւնն արտայայտող ու միանգամայն հոգիի վիճակ պատկերացնող ինքնատիպ ժողովրդական բանաստեղծութիւն մ'է՝ բնատիպ մը՝ կենդանի մարդու մը հանդէպ երկնուած ու երգը. ուսած՝ կը հաւատամ, և ո'չ թէ շարաթաթական էֆօին մէջ հրատարակուած ոտանուորի մը ընթերցումէն յետոյ գրուած՝ որ պէս սովոր են ընել մեր նորածիլ բանաստեղծներէն ոմանք: Յովհաննէսեան իր նիւթին յարմար լեզուն գտած է և կը գործածէ. ամենէն պարզ, ամենէն բնածայնական լեզուն, որ Գաղղիոյ հեղինակաց մէջէն Լաֆօնդէնի ու Ժան Ռիշթէնի լեզուն կրնայ համեմատուիլ. անանոց կողմէն, պատուկներու կողմէն, խոնարհներուն կողմէն կամ անոնց վրայ երբ կը խօսի, այնպէս պէտք է խօսի բանաստեղծն:

Օտեան ինք իր վիշտը կ'երգէ, քաղաքի կեանքէն յալկրացած քաղաքակիրթ մարդուն վիշտը՝ որ ոչինչ ունի հասարակ կարեւորան ածուխ առնելու ստակ չունեցող աղքատ անմշակ պարզուկ մարդուն զգացման հետ: Սառսուռներն որքան իրարմէ տարբեր են Օտեանի ու Յովհաննէսեանի քերթումաց մէջ: Սորա սառսուռը վառ ածուխի քանի մը կտորով պիտի դադրի. իսկ սարսուռը մարդոյն որոյ սրտին հնոցը կը մարի, որոյ խորհրդածութիւնը՝ եզրակացութեան մը հասնելու անկարող խորհրդազգածութեան մէջ պիտի լուծունի ջուր կտրին, ռամիկան լեզուով, լոկ բնածայնութիւններով, պարզ քերականական շարակարգութեամբ կրնայ այդ սարսուռն արտայայտուիլ: Սուղմանի Առակներն՝ երգեգոյն լեզուն ունին, կ'աղաչեմ: Օտեան, որ ռամիկն անհասկանալի պիտի մնայ միշտ, «պատուելի» մըն է: Վակնէր, քանզի Գաղղիացիք չը հասկցան զայն՝ ի սկզբան, հա-

սարակ երաժիշտ կամ նուագահան մը համարուեցաւ: Ռամիկը Զօհրապին Գօգինաբին կը կարդայ. գրագէտք են որ կը հասկընան ու կ'առարկելապէս կը ճաշակեն Փոքորիկն (1): Ապա ուրեմն Զօհրապ Գօգինաբի՞ միայն գրելու է:

Գոնէ, բարեկամներս, գրական խնդրոց վրայ վճիռ մի՛ արձակէք, եթէ տգէտ էք:

Ե. ՏԵՄԻՐՃԻՊԱՆԵԱՆ

Ս. Ն. ՏԵՄԻՐՃԻՊԱՆԵԱՆ

Օրթագրիւղի ծանօթ ընտանեաց միոյն տան մէջ, ուր երբեմն կը յաճախէր Պէշիքթաշեան, գրադարանի անկիւնէն գիւղուածով գտնուած է հետեւեալ գեղեցիկ քերթումը տառնց ստորագրութեան և ընդօրինակեալ: Թարգմանութիւն թէ ինքնագիր, Պէշիքթաշեանի՞ թէ այլոց գործ, յայտնի չէ:

Եթէ մեր բանասէր ընթերցողներէն ոք ունի ծանօթութիւն այս մասին, կը խնդրենք որ բարեհաճի տեղեկագրել մեզ ի հրատարակութիւն:

ՅԻՇԱՅԱԿ

Որպէս ի կանքեղ սանարին
Կընդգրկաբոյ խարսեա իւրոյ
Դեռ փայլիւրի կաթիլն յետին՝
Հոգեվարի հանգոյն շնչոյ,
Նոյնպէս եւ քո սուրբ յիւսակ
Յուսոյ նըսոյ սիւնէ քաղցրիկ
Թափուր սրտի վէջ այս ցամաք՝
Ուր ա'յլ անուան արձագանգ չիք:

Որպէս վարդին քերթ ընկեցիկ,
Ծիրանաբոյր յիւրում ծոցին,
Ըզգեփիւրին յետին՝ վանկիկ
Պահէ՛նք երկար եռանդալին,
Նոյնպէս եւ քո վերջին բառեր
Դեռ հոգւոյս մէջ օրին մեղմիկ,
Իբրեւ անմահ մեղօսփներ
Զոր քերթին հնչէ սաւակիկ:

Որպէս կոհակըն երազուն,
Զոր ծիծառնիկ քերթն ի հիւ.
Յուզէ ու խոյս այս անկայուն,
Կընդ ըզհետն արձագանքի,
Նոյնպէս քերթին համարձակ
Օհ, դեռ ունին հետքն ջերմին,
Եւ իբրեւ քէ բուրեց ըզփոյ
Շունչ սիրահալ սակաւին:

Որպէս արոյրն սրբազան,
Յետ մահագոյժ գընդընելոյ,
Արձակ դեռ խուլ երկար ձայն
Իբրեւ հառաչ մեռանելոյ,
Նոյնպէս ի հուսկ իր բաբախման
Դեռ յիշեցէ՛ք երգ իմ սրտիկ,
Յետին շնչոյս հետ միահան
Անճնդ պիտի լըսես, Մաքրիկ:

(1) Այս խօսքս չը նշանակէր անշուշտ թէ Գօգինաբին և Յովհաննէսեանի ռամիկան երգերը գրականութիւնն չեմ նկատեր: Ո՛չ ապաքէն Լաֆօնդէնն ու Ռիշթէնն յիշեցի վերեւ մեր ռամիկան (ու թերեւս ամենէն ազնուական) երգչին տաթիւ. իսկ Գօգինաբին համար՝ իբրեւ ճշմարիտ բարուց ուսումնասիրութիւն՝ անկեղծօրէն խնդակցած եմ մեծանուն հեղինակին:

Ե. Տ.

ԱՐԻԿԵԱՆ ԲԱՌԱՐԱՆ

Ծաղիկի 15 և 16րդ թիւերով խնամեան էֆ. պատասխանած էր ինձ՝ Արիկեան բառարանի խնդրոյն առթիւ: Կուգամ հերքել իւր առարկութիւններն:

1. Խնտամեան էֆ. ըսած էր թէ ըս տէր չի նշանակեր. մենք ալ ըսինք թէ այդ իմաստ սխալ չէ, և առ այս ցոյց տուած էինք Լէհճէի Օսմանին, Խնտամեան էֆ. Լէհճէն բանալով, նախ իւր մատնեցողը կը գոցէ առաջին նշանակութիւնը, որ է սէր (տես էջ 91) և մատնանիլ կ'ընէ երկրորդը՝ որ է «սէս, շէնլիք»: Քննադատութեան մէջ ներելի՞ են այս կարգի խեղաթիւրումներ:

2. Եւսպէհը ամբարտաւան չէ կ'ըսէր. մենք ալ ըսինք թէ այդ իմաստ ճիշդ է, և վկայ բերինք Լէհճէն: Այժմ սոյն գրքի 887 էջը բանալով, մատնանիլ կ'ընէ «պիտատէ չէպիլ» իմաստը և դարձեալ մատնեցողը կը գոցէ Բ. ը որ է «գապա տայը». նաև կը յաւելու թէ այս այն արարերէն «էչպէհ» չէ. մինչդեռ իւր իսկ հաւանած էպոսընայի բառգիրքը սոյն բառը արարերէնէ առնուած կը համարէ:

3. Խնտամեան էֆ. «Իսթիլար»ը հրմսուրիւն չը նշանակէր ըսած էր. մենք ալ ըսինք թէ այդ իմաստ ճիշդ է և ցոյցուցինք արաբական Գամուսի 884 էջը. արդ դարձեալ իւր մատնեցող ծածկելով Ա. իմաստը որ է «կէրէյի կիպի պիլմէք», մատնանիլ կ'ընէ Բ. ը որ է «տէնէմէք»:

4. «Թէսագրի» ի համար ըսած էինք թէ մեծաւ մասամբ յոռի արարքներու համար կը գործածուի Խնտամեան էֆ. «մեծաւ մասամբ»ը կուլ կուտայ: Իսկ եթէ առարկէ թէ Արիկեան բառգրքի մէջ «մեծաւ մասամբ» չէ ըսուած, ես ալ կ'ըսեմ՝ Նաճիկ բառգրքին մէջ «պըզա'ս» բառին սոսկապէս «գրամագլուխ» ըսուած է. միթէ կրնամք ըսել «Շիրքէթին պըզա'ս»ը 500 լիրա օլաճաք տըրոյ:

5. «Էլմաս» ի համար ըսած էր թէ արաբ. է. մենք ալ ըսած էինք թէ արաբ. չէ, և թէ Գամուսի մէջ չիկայ իշաբըս արաբ. բառից, թէ անդ գրուած է սապէս «մաս» էլմասի արաբացեալն է, որով «Էլմաս» չի արարերէն: Արդ, Խնտամեան էֆ. կը պնդէ թէ Գամուսը նշանակած է զայն. մենք ալ կ'ըսենք թէ Գամուսի գըրած էլմաս բառին էլ ը՛ր իրենք չէ, այլ որոշիչ յօդ է և թէ Գամուսի բոլոր բառերը արդէն անխափր որոշիչ յօդով նշանակուած են:

6. Մենք Թէլապուսի «ազատիլ» նշանակութիւնը մերժած չենք ամենեւին, այլ ըսած էինք թէ այդ բառ «սուլուս»էն ալ կ'ածանցի, և «անկեղծութիւն» ալ ըսել է. տե՛ս Լուզաթի Օսմանիէ և Մուշնիլ քիւթթապ:

7. Թէնիլ ի համար «միայն բնաշխարհութիւն կը նշանակէ» ըսած չեմք, այլ ըսած եմք թէ բժշկական բառագրքի մէջ «նաթիւռալիզատիօն» բառին դէմ գրուած է:

8. Գամուսի մէջ «էյլան» չիկայ, այլ «իլլան» որ «էյլան» պարսկերէն բառին արաբացուցեալն է. տե՛ս Ֆէհրէշնիկ Նասըրին:

9. Արիկեան էֆ. բնաւ որ և է սխալ չէ վերագրած Լուզաթի Օսմանիէին, այլ

իւր յառաջարանին մէջ միայն գիտել տուած է թէ բաւական անպէտ բառեր կը ստորոշուակէ :

10. Խնտամեան էֆ. «Խոթիպար» «օրինակ տունու» չէ կ'ըսէր և առ այս Ախթիբի Քէպիրը վիայ կը բերէր. մենք ալ ըսինք թէ արդէն Ախթիբին ալ «օրինակ տունու» գըրած է. արդ. այժմ Խնտամեան էֆ. կը պնդէ թէ «օրինակ տունու» չէ, այլ «երազի մեկնութիւնը խնդրել» : Բայց քանի որ վէճի նիւթ եղածը այս վերջինը չէ, այլ առաջին խնտուն է, ուրեմն ինչու կը դարձունէ խօսքը. բառ մը կրնայ 35 նշանակութիւն ունենալ. խնդիրն այն է թէ դրուած խմատը ճիշդ է թէ՛ չէ :

11. Խնտամեան էֆ. «աչ» բառին պարս. ըլլալը հաստատուելու համար «աշիկըը ի մէջ բերած էր. մենք ալ ըսինք թէ այդ փաստ մը չէ. «գուշպազ» և «իշիկըզար» ալ պարս. ձեւ մը ունին, բայց «գուշ» և «իշ» պարսկ. չեն. իսկ եթէ ինք կը պնդէ թէ «աշիկը» պարսկերէնի մէջ կը գործածուի, մենք ալ կ'ըսեմք թէ «թօփ», «սօրը» եւ «սպարազ» և այլ բաւական բառեր պարսկերէն են զորս պարսկի կը գործածէ «թօփըշան», «սօրըշան» և «սպարազտար» ըսելով. իսկ եթէ այս բառերուն՝ համար պարս. է ըսէ, յայնժամ կը հարցունեմ. ինչու սոքա նաճի բառերքին մէջ իբր պարսկերէն բառ չեն ցուցուած :

12. «Փաշա» բառին աւելի պարսկ. ըլլալը հաստատուելու համար «փաշաի մուսաիլէյ» իբր փաստ չէինք բերած, այլ հարցուցած էինք թէ ըստ Խնտամեանի ասուածեան իբր թուրք բառ պիտի կրնայինք այնպէս ընել. բայց աստի՛ մենք իրեն ցոյց կուտանք Ֆէրիշէնկի Շուուրին և պարսկահայ բառգրքերն ուր արձանագրեալ կայ «փաշա» բառը ի շարս այլ պարսկական բառից :

13. «Պապա»ին պարսկ. ըլլալը հաստատուելու համար, Խնտամեան էֆ. «պապաի գէմանէ» և «պապայի չէֆիդ» ը ի մէջ կը բերէ : Է՛հ, քանի որ այս օրինակներով հասկըցնել կ'ուզէ թէ «պապա» ի իրեւ գոյական նախադաս ըլլալը ոչ թուրք ըլլալուն զօրաւոր փաստ մ'է, ուրեմն «փաշաի մուսաիլէյ» աստուցածին մէջ «փաշա» բառին թուրքերէն չըլլալուն վաւերացումը իւր ցուցած փաստին զօրութեամբ կը պահանջեմք : Պէտք է նաև գիտնալ թէ «պապա» բառը իւր իսկ հաւանս կէ՛հձէն իբր թուրք. բառ կը նշանակէ :

14. «Պէրզուս»ի արտասանութեան սըլալ չըլլալը՝ Խնտամեան էֆ. կ'ուզէ որ ոչ եւրոպական գիրքերով ալ փաստեմք. լա՛ւ. թող նայի Պիւրհանի Գաթին, էջ 260, ուր պիտի տեսնէ թէ «սէրքիուշ» ձեւին վրայ «Պէրզուս»ի կարգաւոր պատուէր կայ :

Նաև թող նայի ի հօրէ և ի մօրէ արար և Գահիրէի մէջ ուսում առած նախկին Խոթիբի Բժշկապետ Մուհամմէտ էլ Պագլիի Բժշկական բառգրքը ուր գրուած է այսպէս.

puce berghouse غوغر
grappe ankoude غنقود

15. Նաև կը հարցնեմ թէ ինքը կը պնդէ՞ ալին՝ ճերմակ, քանմիրին՝ կարմրընէլ, քէսլիլէին՝ դեղ ընէլ, ալին՝ վարդադոյն, քասլիլին՝ տափարակել, քէֆէրուլին՝ ստանալ, մէկուն ծախածը առնել,

քէրէննին՝ աղաչել, նշանակութեանց և «պինթ»ին պէնաթ, և «պէրպաթ»ին՝ «պէրպիւթ» ևս չկարգացուելուն, որոց դէմ ոգի ի բռնի հակառակած էր իւր նախադարձակ յօդուածին մէջ : Թէպէտև մենք կ'ուզէինք մի առ մի և աւելի երկարօրէն հերքել իւր ըսածներն, բայց որովհետեւ շարաթական հանդիսի մը անձուկ էջերը չեն ներեր, կ'ամփոփեմ խօսքս և կ'ըսեմ թէ,

1. Առաւել քան 24,000 բառ, 8000 ոճ, և այլն, պարունակող հոյակապ և ազգիս համար անգրանիկ բառգրքի մը 20-30 բառին համար կ'արժէ՞ որ Խնտամեան էֆ. խորխուռ և յախուռն դատաւորութիւններով սոյն գործը քննադատելու ելնէր :

2. Խնտամեան էֆ. վէճ կը յարուցանէ այնպիսի բաներու վրայ որոց ազգութեան վրայ արար. պարսկ. և թուրք. բառգրքերը իսկ անհամաձայն են. որով իւր քննադատականի գլխաւոր մասը կրնայ կազմել սա հետեւեալ հարցումը. «հա՞ւը հաւկթէն, չէ թէ հաւկթիլ հաւկն» :

Ուրեմն պէտք է գիտնայ թէ Արիկեան էֆ. իրեն կարծածին պէս չէ. անխօսուկ և համեստ աշխատասիրող մ'է, և ազգովին չնորհակալեաց արժանի. թէ՛ իւր բազմամեայ արդիւնաւոր ուսուցչութեամբ և թէ իւր ցարդ հրատարակած 40 հատոր երկերով որոց համար քանիցս արժանացած է Վէճ. Սուլթանի գնահատման, ստանալով աստիճան և Օսմանիէի ու Մէճիտիէի բարձր պատուանշաններն :

Գալով իւր հրաւերին յատենի Մէարիֆի ժողովոյն, ամենայն սիրով պատրաստ եմ ներկայանալու 60 ի չափ մեծահատոր և պատկառելի գրքերով. միայն թէ Խնտամեան էֆ. թող հաճի ծանուցանել թէ սոյն ժողով զմեզ ունիղդրելու համար ո՞ր օր և ո՞ր ժամ զմեզ պիտի (չ) ընդունի :

Փասաբասն եւ ուսուցիչ
Գէորգ ՄեկիՏՈՍԵԱՆ

ՄԱՆԿԱՎԱՐԺԱԿԱՆ ՆԱԽԱԿԱՆԻ

Ե.

ԱՂՋԿԱՆՑ ԴԱՍԻՍԱՐԱԿՈՒԹԻՆ [ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ]

Ազնիւ Աւմեհակ.

Բարուց դաստիարակութիւն. ահա՛ մեծ խնդիրը :

Բայց ի՞նչ է բարբ ըսուածը, և ի՞նչ են անոր արտաբերիչները. — Բարուց անբաժանելի սատարներն են. Զգայնութիւն, իմացականութիւն և կամք :

Զգայնութիւնն է՝ մեր գործողութեանց մէջ՝ առաջին և հզօր խթան, մեր պարտուց կատարման համար զօրաւոր զսպանակ, մինչդեռ իմացականութիւնն է՝ այն սանձ որ գիտակցօրէն կը վարէ մեր սիրտը գէպ ի բարին որուն կը բաղձանք. իմացականութիւնն է՝ դարձեալ այն ճրագ որ կը փնտռէ, կը հնարէ, կը բազմաթիւ միջոցներն՝ հասնելու համար բաղձացեալ բարւոյն. իսկ կամքն է՝ այն կարողութիւն որովմարդ ի գործ կը դրնէ՝ այդ միջոցներ :

Եթէ առանց զգայնութեան, մարդ կարող չպիտի ըլլար կենդանապէս գործելու, առանց իմացականութեան ալ՝ միմիայն ըզգայնութեամբ՝ պիտի գործէր առանց ուղ-

ղութեան, մութին մէջ խարխալելով, իյնալով ելնելով և միշտ անորոշութեան մէջ մնալով : Նոյն իսկ՝ եթէ բարձրագոյն զգացմանց հպատակին ըլլար մեր վարուց կանոն՝ դարձեալ պէ՛տք էր ուրիշ բան մը որով կարող ըլլայինք որոշել բնութիւնն այդ զգացմանց. այդ իսկ է բանականութիւնը որ ի մեզ է պատկեր և իբր մասնիկ տիեզերական Բանին :

Անհատի մը ի յայտ բերած գործողութիւնը՝ որ զգայնիկ կարողութեանցը որակին և իմացական կարողութեանցը ուղղութեան ու զարգացման համեմատ կ'եղանակաւորի՝ կը կոչուի բարբ կամ՝ վարբ, որ է նոյն ինքն առարկայն բո՛ւն դաստիարակութեան :

Արդ, տեսանք ի կարգին թէ ի՞նչ որակ ունէր աղջկան մը սիրտը և ի՞նչ ուղղութիւն անոր միտքը. խթանն էր սաստիկ, բայց յաճախ անսանձ, բնազդական. սանձն էր նրբակերտ, ճրագն էր թափանցող, բայց թոյլ, բայց մոլորամէտ : Ամոքել, չափաւորել, ազնուացնել զգայնութիւնը. զօրացընել, լուսաւորել, մշակել իմացականութիւնը. ներդաշնակութիւն հաստատել երկուքին մէջ. մըլել զանոնք ի գործ. ահա՛ մեր պաշտօնին էական մասը :

Ի՞նչ կ'ընէ լուսանկարիչը. — կը յարգարէ, կ'ուզէ բնութեան գործը. լուսանկարին վրայ ուր որ լոյսը շատ ինկած է՝ կը սեւցնէ հոն. ուր որ սեւադեղը շատ ազդած է՝ ի բաց կ'առնէ ստուերն այն կէտէն. լուսոյ, ձեւի, ստուերի ներդաշնակութիւն մը կը յօրինէ :

Այսպիսի պէտք է ընենք մենք ալ. պարտինք սրտի, մտաց ու կամքի ներդաշնակութիւն մը կազմել այնպէս որ մեր սանուհին ճանչնայ իր ազգայն պաշտօնն ու պարտքեր, սրտանց սիրէ զանոնք ու լըջարար ընու : Եւ ինչպէ՞ս, ի՞նչ միջոցաւ կրնանք հասնիլ այս վարձանին... : Պիտի սպասես յաջորդ նախակիս : Մնամք այդ Սեղմուշ

93 Մայիս 11

ԻՄԱՍՏՈՒԹԻՒՆ ՆԱԽԵԱՑ

Թաղէս, Յունական իմաստասիրութեան հայրը, և եօթն իմաստնոց մեծագոյնը, ապրեցաւ 7^{րդ} դարուն մէջ Ն. Ք. գ. Սյն աստուցածները, զորս Դիոգինէս Թաղէսի կ'ընծայէ, յոյժ հետաքրքրական են և կը ծառայեն բազմաթիւ նոյն ժամանակամիջոցի իմաստութիւնը ժամանակիս իմաստութեան հետ :

Թաղէս գո՛չութիւն մատոյց առ բազմէրեք բաներու համար. առաջին՝ որ ինք մարդ եղած էր և ոչ անասուն. երկրորդ՝ որ այր էր և ոչ կին. երրորդ՝ որ Հելլէն ծնած էր. Նոյն իմաստասէրն էր որ ըսաւ. «Ծանիր զքեզ» : «Քիչ խօսքեր կան որ հասարակ դատողութիւն մը կ'արտայայտեն» : «Հետեւէ իմաստութեան, ընտրէ արժանաւորագոյնը, այս կերպով պիտի պապանձին զրպարտիչ և քսու մարդոց բերանները» : Գոյութեանց ամենէն կանխագոյնը Աստուած է, քանզի նա սկիզբ չունի : «Զըկայ գեղեցկագոյն քան զաշխարհ» : «Ամենէն ընդարձակ բանը միջոցն է, քանզի այն կը պարունակէ ամէն բան» : «Ամենէն տրագ բանը միտքն է, քանզի ամեն բանի կը հայի մէկ վայրկեանի մէջ» : «Հզօրագոյն բա-

նը պէտքն է, զի այն կը յաղթէ ամեն բանի » : « Ամենէն իմաստունը ժամանակն է, քանզի այն կը գտնէ և ի լոյս կը բերէ ամեն բան » :

Հարցուեցաւ իրեն թէ « Արդեօք չար մարդոց սնիրները աստուածներէն ծածկընուած են » : պատասխանեց՝ « ոչ, ոչ իսկ անոնց խորհուրդները » : Ուրիշ հարցմանց ևս պատասխանեց թէ « Սուտ երգումը յուսեցոյն է քան շնութիւնը, թէ՛ «Աշխարհիս մէջ դժուարագոյն բանն է ինքզինքը ճանչնալ, ամենադժուարն է աշխարհիս մէջ ուրիշը խրատել » : թէ՛ « Մարդ դիւրաւ պիտի տանէր դժբաղդութեանց, եթէ իւր թշնամիները տեսնէր վատթար կացութեան մը մէջ » : թէ՛ « Մենք կրնանք ապրիլ յոյժ աւելի արդարութեամբ և համեստութեամբ, եթէ խորշինք այն բաներէն որոց համար ուրիշները կ'այտանենք » : թէ՛ « Երջանիկ է նա որ ունի առողջ մարմին, յաջող բաղդ և օժտեալ է կրթութեամբ և բարեմասնութիւններով » : թէ՛ « Բարեկամները, բացակայ ըլլան թէ՛ ներկայ, հաւաստապէս մի մոռնար » : « Միւսսանիր անձը գեղեցկացընելու համար, այլ միտքը զարգարելու համար » : « Ապօրինաւոր վատտակով հարստանալ մի՛ ուզեր » : « Ծնողք իրենց զաւակներէն կրնան պահանջել այն պարտքերը, զորքըն իրենք հատուցեր են իրենց ծնողաց » :

ԽՈՍՍԱԿՅՈՒԹԻՒՆ ԲԺՇԿԻՆ

ԱՌՈՂՋԱՊԱՀՈՒԹԻՒՆ ՏԱՐԱՓՈՒԻԿ

ՀԻՒԱՆԳՈՒԹԵԱՆՅ

Այսօր դրեթէ չկայ մարդ մը որ չգիտնայ թէ տարախոտիկ հիւանդութեանց մեծագոյն մասը ջուրի միջոցաւ կը փոխանցի, հա՞րկ է ըսել սուրեմն թէ ս'ըքան մեծ ուշադրութիւն ընելու է մարդ իւր խմած ջուրին :

Եթէ այդչափով կը լինոյ, շատ լաւ, ըսեն թերեւս այս տողերը կարգացողներէն շատեր : Եւ իրաւունք ունին, այդ աներես հիւրերն, ժանտահագայիկ ջերմ (քի-ձօ), Ծաղկախոս, վարդախոս, միշտ ս եւ է միջոց մը կը գտնեն մեր բնակարաններէն ներս սպրդելու : գէթ եթէ գուրու ելնէին առանց քնտանեաց սիրտն արիւննելու... Ու երբ թշնամին այլ ևս մեր դուռն ափ առած է, ոչ միայն աշխատելու ենք աղատել այն խեղճն որոյ մարմինն պինդ մը կաշկանդած է, այլ և թող տալու չենք, — գոնէ այսչափը ձեռնդրուաւ կուգայ, — թող տալու չենք որ մէկի տեղ մէկ քանինք իւր գրեթէ միշտ անճշտաբեր ճանկերուն մէջ անցնէ : Անշուշտ բժիշկին կ'ընայ հիւանդը դարմանել, բայց պէտք չէ՞ որ ամէն մարդ գիտնայ թէ ինչ գգուշութեան միջոցներով կարելի է կարծել համաճարակին գործած նախճիրն : Ուրեմն մոիկ բրէք թէ ս'րոնք են այդ առողջապահիկ միջոցներն համաճարակին տարածուելուն դէմ :

Ու նախ և առաջ ըսեմք թէ ամենէն տարափոխիկ հիւանդութիւններն վեց կը հաշուուին բնդհանրապէս, որոց երեքը՝ ժանտահագայիկ ջերմը, ծաղկախոս, կեղծա-

մազուրիւնը սոսկում կը պատճառեն ժողովրդեան, իսկ միւս երեքը՝ կարմրախոս (գրգըլ), վարդախոս, կապուս հազը նուազ սոսկում կը պատճառեն, չգիտեմ ինչո՞ւ :

Ծաղկախոս. — Պատուաստումը միակ միջոցն է ծաղկախոսին առաջին առնելու կամ անոր ընթացքը կասեցնելու : Ծաղկախոսէ բռնութեամբ անձը պէտք է մասնաւոր սենեակ մը գրուի, ուր զայն նայողն միայն մտնէ : Անկողինը սենեկին մէջտեղն ըլլալու է : Գորգերը, օթոցները վերցնելու է : Հիւանդը միշտ մաքուր պահելու է : Ծաղկախոսէ բռնութեամբ անձը խնամողն սվ որ է՝ պէտք է նորէն պատուաստուի : Հիւանդին մարմինը կամ լաթերըն շոշափելէ վերջ՝ ձեռքերը լուարու է սիւլիադ սք քիւլիւն (1) լուծուածքով (մէկ լիտր ջրոյ մէջ 12 կգամ) : Բերանն եռացեալ ջրով ցողուելու է : Հիւանդին սենեկին մէջ ճաշելու չէ : մասնաւոր զգեստներ ունենալու է : Հիւանդին սենեակը եղած տոնէն հագնելու համար : Այս պատուէրներն պէտք է գործողքել նաև յետագայ հիւանդութեանց համար :

Ժանտահագայիկ ջերմ. — Այս հիւանդութեան սերմը կը գտնուի հիւանդին կողմը զանազան մէջ : Երբ ջուրն կամ ու է ուրիշ առարկայ այս կղկղանքներէն պղծուին՝ հիւանդութիւնը կրնայ փոխանցիլ այս մարմնոց միջոցաւ : Ժանտահագային ջերմի համաճարակի առեւն մասնաւորապէս ուշադրութիւն ընելու է խմած ջուրին, նոր եռացեալ ջուրը հիւանդութեան սերմ չպարունակեր բնաւ : Ծաշէն առաջ ձեռքերը աճառով լուարու է :

Գինեմուրութիւնը, ամէն տեսակ չուսցտութիւնը, ծայրայեղ յոգնութիւնը այս հիւանդութիւնը կը հրաւիրեն :

Բաց ի ծաղկախոսի համար ըսուած առողջապահիկ միջոցներէն, պէտք է, կարեւոր է որ հիւանդին կղկղանքն և կղկղանքէն աղտոտած լաթերն հակաանխտկաններու աղդեցութեան ենթարկուին անմիջապէս : Առարկայները և լաթերը հակաանխտկաններով մաքրելու կերպը քիչ մ'անդին պիտի զուրցուին : Կղկղանքներուն գալով, պէտք է զանաք պարունակող ամանին մէջ կէս լիտր լուծուած սիւլիադ սք քիւլիւն թափել (մէկ լիտր ջրոյ համար 50 կգամ) : Նոյն լուծուածքով պէտք է լուար ձեմիշները : Կղկղանքներուն մասին ըսուածները պէտք է գործողքել նաև հիւանդին բերնէն գուրու եղած նիւթերուն համար :

Կեղծաճաղկախոս (տիֆթէռի). — Կեղծաճաղկախոսի սերմը թուքին և կեղծ մաշկերուն մէջ է, հեռեւորաւոր այս թուքէն և աղտոտած առարկայներու միջոցաւ կը փոխանցի հիւանդութիւնն : Եթէ այս առարկայները հակաանխտկաններու չ'ենթարկուին տարիներով սերմը կը պահեն իրենց մէջ :

Հիւանդին քով մարդ չհանդգնել և հակաանխտկութիւն, ահա՞ գլխաւոր զգուշութիւններն այս հիւանդութեան մասին :

Համաճարակի ձև առած տոնէն, կոկորդիցաւը կասկածելի է : ուստի անմիջապէս բըծիչը կանչելու է, մանաւանդ որ առջի օրերը հիւանդը շատ հիւանդ չ'երեւիր, կը խաբէ :

Այս շարթուան համար այսչափ :

Թ. Թ. Հ.

(1) Սիւլիադ սք քիւլիւն շատ սուղ բան մը չէ : Սիւլիադ սք քիւլիւն քիւլիւն մէկ քիւլին մասաւորապէս մէկ մէճիտ է :

ԾԱՂԿԱՆՅ ԼԵՁՈՒ

Ահա թէ իւրաքանչիւր ծաղիկ ինչի՞ խորհրդանշան է :

Չուլ (խղզըճըլ), տեսականութեան, Զրկոսիլն (սու թէրէսի), հաստատութեան,

Ռազիան (րէշէնէ), զօրութեան,

Սալորենի, « խոստումի կատարէ » ըսելու,

Սարգենի (տէֆնէ), փառաց, փառասիրութեան,

Սեղիելի, փորձութեան,

Սեցի, (իւլէզ աղաճը), խոհմութեան,

Սրափու, (ադ տիքէն), յուսոյ,

Վարդ, սիրոյ,

Վարդի կոկոն, սիրոյ խոստովանութեան,

Վարդ կարմրաւէ, գեղեցկութեան,

Վարդ սպիտակ, « ձեզի արժանի եմ » ըսելու,

Վարդ սպիտակ քաւամեալ, վաղանցիկ տըպաւորութեան,

Վարդ սպիտակ եւ կարմիր միանգամայն, միութեան,

Վարդից պսակ, առաքինութեան փոխարինութեան,

Վարունգ, քննադատութեան,

Վարսակ, (եռլաֆ), մոլութեան,

Վուս (քէթէն), « ձեր բարութիւնը կը զգամ » ըսելու,

Տանն, երգիծանութեան,

Տաննի, հանգստութեան,

Տերեփուկ (գանթարեօն), երանութեան,

Տուլոս (կիւլ հաթէմ), համոզման, հաւանութեան,

Յարասի (գուշ աղաճը), հեղութեան,

Յոռեն, յաջողութեան,

Փեգենայ (սէտէֆ օթու), հլութեան,

Քարաֆա (մամուա քարանց), լքման, առանձնութեան, Ս. Գ.

ԹՂԹԱԿՅՈՒԹԻՒՆՔ

ՉՄԻՒՆԻՍԻՍՅԷՆ թղթակից մը վերջերս Մազնիսա այցելած լինելով, հետեւեալ տեղեկութիւնները կը հաղորդէ մեզ.

Մազնիսայու ներկայ մարդահամարէն ստուգելիք քաղաքին 45.000 մօտ բնակիչ ունենալն, ասոնք կը բաղկանան. Թուրքերէ, Հայերէ, Յոյներէ, Հրեայներէ և Եւրոպացիներէ : Քաղաքին վաճառականութիւնը բաւական ընդարձակ է և միանգամայն շահաւէտ. կ'արտադրէ ցորեն, գարի, չամիչ, բակլա, բամպակ, ներկ, խողկաղին և ուրիշ բերքեր : Նշանաւոր է սերն ու սեխը : Արհեստները այնչափ չեն յառաջացած որչափ ի Չմիւսին. դերձակութիւն, Եւրոպական կահագործութիւն, կոշիկարութիւն, մանուսագործութիւն, մեծկակ տեղ մը բռնած են միւս արհեստից քով :

Գրթական գործը հոս ալ շարժման մէջ է. Թրքաց Խասիլէ բարձրագոյն վարժարանին մէջ կ'ուսանին բաւական թուով չափահաս տղայք, ծրագրի մը համաձայն որ պատրաստուած է ըստ նոր պահանջմանց : Թրքաց միւս թաղային վարժարաններն ալ բարեկարգելու ջանքեր կան : Յոյնք իրենց Թիւրք հայրենակիցներէն վար չ'մնալու հա-

ՄԵՐ ՀՈՐԻՋՈՆԷՆ ԴՈՒՐՍ

մար զոհողութիւն չեն խնայեր. նշանակու-
թեան արժանի է իրենց ազնկանց խիստ բա-
րեկարգ վարժարանը: Հրեայք՝ սթափած
իրենց խոր քունէն, կրթական գործին մէջ
յառաջանալու ամէն աշխատութիւն կը թա-
փեն, և Պոլսական էնկ. մը նկատելով իրենց
հրեայ ազգակցաց եռանդն, գործնականա-
պէս քաջալերեց զանոնք՝ զրկելով ուսեալ
վարժապետ մը, որու շնորհիւ քիչ քիչ
փայլիլ սկսած են: Աղջկանց համար վարժա-
րան չունին որ շատ ցաւալի է:

Այս կրթական ընդհանուր շարժման
հանգէպ, մեր Ազգակիցք անտարբեր չեն մը-
նացած. յառաջանալու, բարեկարգութեամբ
բուռն բազմանք մ'ունին, բայց դժբաղդա-
բար՝ ընտիր և գործունեայ հովիւ չ'ունե-
նուով, չեն կրցած բազմացեալ վիճակին
հասնիլ: Երկու թաղերու բաժնուած են,
վարի թաղ և վերի թաղ, որոց իւրաքան-
չիւրն ունի, Արական և Իգական վարժա-
րաններ: Վարի թաղեցիք 400 տունէ կը
բաղկանան, վերի թաղեցիք 100 տունէ:
Վարի թաղի արու աշակերտաց թիւը 120 ի
չհասնիր, որ բաղդատմամբ 400 տան, շատ
պղտիկ թիւ մ'է: Աղջկանց թիւն ալ 100 ի
չհասնիր: Տղայոց վարժարանի աշակերտք
կը կառավարուին ընդ հսկողութեամբ 4 ու-
սուցչաց, որոցմէ երկուքը անգղացի են, եր-
կուքը զրոսեցի. կը դասախօսեն, Հայերէն՝
հանգերձ ճիւղերով, տաճկերէն և քաղղիերէն
լեզուներ: Աղջկանց վարժարանը ողորակի վի-
ճակի մէջ է. անկարողներու յանձնուած են
100 ի մօտ խեղճ մանկուհիներ. այլ կը յու-
սանք թէ՛ նորակազմ Հոգաբարձութիւնն՝
ապագայ չըջանին՝ բարեւոք անօրէնութիւն
մը ընել չափով զանայ: Հաւաստեցինք որ
աղայոց վարժարանին մէջ երբեմն երբեմն
անկարգութիւններ կը պատահին եղբր.
խորհուրդ կուտանք մեր աշխատաւոր մարմ-
նոց՝ բառնալ այդ անկարգութիւններն, ե-
թէ ոչ՝ փնտր անփութարիներէ կարծեմ:
Աղջկանց վարժարանին կից՝ ընդարձակ սե-
նեկի մը մէջ՝ 45-50 ի մօտ երկսեռ աղաք-
ներ, 3 և 5 տարեկանի մօտ, կը գտնուին
իրբ 18 տարեկան անփորձ, մանկավար-
ժութեան բոլորովին անհմուտ և անուս օ-
րիորդի մը հսկողութեան տակ: Կըսուի թէ
օրիորդը մասնաւորաց խաբէրը համար պաշ-
տօնի կոչուած է չորս մէծիւղից ամսակա-
նաւ: Նորակազմ հոգաբարձութեան յոյս
ունին անգղացիք՝ որ պիտի հաճի իրաց այս
ցաւալի վիճակին վերջ մը տալ:

ՀԱՆՆԵԼՈՒԿ

« Միւրազմայլ նազանքներով ու շնորհնե-
րով, կը սուրային անոնց թեւերուն մէջ,
պչրանուշի՝ արուեստին բոլոր նրբագայ-
ուններն ի յայտ բերելով: »

Ով որ զոհացուցիչ կերպով լուծէ այս
հանեւուկս, կ'ընդունի 10 քաջ, 1 զոյգ
թեզանեաց կոճակ եւ երկու գաղղիերէն
փոքրիկ գրքեր:

Պայմանաժամն է՝ 30 օրէ մինչեւ երբ որ
լուծեն:

* Կը գործածուի տօնի օրեր. — հասա-
րակ օրեր՝ պչրուելի:

ՆՈՒԱԳՔ ԵՒՏԵՐՊԵԱՅ. — Զարթոնք. —
Գին 5 դրուշ, Կեդրոնատեղին է Պաղատա-
լեան գրատունը:

ՄԻԱՅԵԱԼ ՆԱՀԱՆԳԱՅ ընդարձակ ու հա-
րուստ երկրին մէջ աշխարհի ամէն կողմէ
գաղթող գործաւորք վճատութիւն կ'ըզան
Ձինացի աշխատաւորաց ներկայութենէն.
այս վերջիններն, որ հարկւր հաղարներով
կը համարուին, այլապէս գործաւորներէն ա-
ւելի եռանդով կը գործեն, տոկօն և ու-
կաւապէտ են, թեթեւ վարձքով կը զոհա-
նան, և երբէք չեն յարկը երկրին. վաղ
կամ անագան կը դառնան իրենց բնավայ-
րը. Միացեալ Նահանգներն արժանի չեն
համարուիր Ձինացոց յաւիտենական հան-
գըստաւելի լինելու. վախճանեցոց ոսկոր-
ներն երկիւղածութեամբ կը փոխադրուին
ի Ձինաստան:

Այսպէս Ձինացիք մէկ կողմէ անդիմադ-
րելի մրցմամբ օտարազգի և նոյն խի Ա-
մերիկացի գործաւորներուն աշխատութիւն
չը թողլով, միւս կողմանէ չը կապուելով
զիրենք հիւրընկալող ժողովուրդեան ու երկ-
րին հետ, սա տակաւ հակակրօնութիւն ազ-
գեցին, որու հետեւանքն եղան Միացեալ
Նահանգաց կառավարութեան ձեռք առած
զոնտպան միջոցներն՝ ի մասին Ձինացոց
առջեւ ամերիկեան նաւահանգիստներուն
փոխման և արդէն այդ նահանգաց մէջ
գտնուողներուն արտաքսման: Ձինական
կայսրութիւնը վերջին անգամ գործադրուիլ
սկսած խտուութեանց դէմ բողոքեց և ըս-
պառնացաւ իւր հողին վրայ գտնուած եան-
քիներն արտաքսել: Վայրկեան մը պատե-
րազմն անխուսափելի համարուեցաւ: Մի-
ացեալ Նահանգները հարկաբեկեցան թու-
լացնել ձեռք առնուած խտուութիւններն և
առ այժմ վէճը մէկդի թողուած կը հա-
մարուի: Հացի կռիւ:

ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ Խորհրդարանը վերսկսաւ
իւր գումարումները շարունակել և ներքին
բարեշրջական օրինաց քննութեամբ ու քը-
ուէարկութեամբ զբաղիլ:

ՅՐԱՆՍԱ, մեծ աշխատութեամբ ու ծախ-
սով ի գլուխ հանեց վերջապէս Թունուզի
նաւահանգստին շինութեան գործն, և այս
շարժու կատարեց անոր հանդիսաւոր բա-
ցումը:

Թունուզի շատ մօտ երկրի մը, ԻՏԱԼԻԱՅ
մէջ ալ, ուրիշ հանգէս մը կատարուեցաւ
մանակցութեամբ Թաւացոց, Յրանսաց-
ոց և Աւստրիացոց: 1860ին երկու առա-
ջին ազգերը դաշնակցաբար պատերազմած
էին վերջնոց դէմ, և երից ազգաց կուռ
դաշտին վրայ ինկնող զինուորք հողին ներքե
խառն ի խուռն եղայրարար մահու խա-
ղաղ ու յաւիտենական քունը կը ննջեն ան-
կից ի վեր. այդ նահատակաց ի յիշատակ էր
կատարուած հանգէսն ուր աւստրիական
գնդապետ մը գովեց քաղաքակրթութեան
ընձեռած մեծ բարիքը, և ֆրանսական
պառագամաւորը գոհ եղաւ որ Յրանսա ի-
տալիայէն չէ մոռցուած:

ԳԵՐՄԱՆԻԱՅ մէջ ընտրական ծանուցեալ
պայքարը սաստկագոյն զօրութեամբ կը շա-
րունակէ միւլիլ և քաղաքական աշխարհի
բոլոր գիտակներն իւր վրայ կը կեդրոնա-
ցնէ. վերջապէս ի՞նչ պիտի լինի յունիս
3/15ի օրը կատարուելիք քուէարկութեան
արդիւնքը. եթէ պետութեան պահանջումը
գոհացումն գտնէ, գծուարութիւնք, գէթ
ժամանակի մը համար, հարթուած պիտի

նկատուին. հակառակ պարագայի մէջ,
Խորհրդարանի նոր լուծումն և դարձեալ
ընտրութիւն պիտի կատարուի՞ն, կամ պե-
տութիւնն իւր պահանջումներէն պիտի հրա-
ժարի՞: պատերազմ՝ մ'անվրայելի պէտք մը
պիտի դառնայ. ոչ մի քաղաքագէտ այս
մասին կը յաւակնի որոշ կարծիք յայտնել,
նոյն խի ունենալ, և անտուգութիւնը
որտաորովի շարաթներ անցունել կուտայ
ընկերութեան ճակատագիրը վարողներուն:

ՍԻՊԵՐԻԱ աքսորուած կանանց մարմնա-
կան պատիժներէ ազատ լինելու մասին Ա-
լեքսանդր Գ. կայսեր նոր մի որոշումն հը-
րատարակուեցաւ այս անգամ. քաղաքա-
կրթութեան փրկարար ազգեցնութիւնը գամ
քան զգամ գթութիւն կը տարածէ աշխար-
հիս հեռագոյն վայրերը նետուող դժբաղդ-
ներու վրայ ալ:

ԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Ս. Պատրիարք Հայրն, ըստ խնդրանաց
Կեսարիոյ Առաջնորդ Տ. Տրդատ վարդ.
Պալեանի, օրհնութեան Կոնդակ մը զրկած
է Թաւառ գիւղաքաղաքի Ս. Աստուածածին
եկեղեցոյ նորընտիր աւագերէց Տ. Կարա-
պետ Աւագ քահանային, Տէրունական օրե-
րու մէջ ծաղկեայ փիլոն կրելու արտօնու-
թիւն տալով:

— Խաչատուր Արուսեանի յիշատակին ար-
ձան կանգնեցնելու և նորա գրուածքները
հրատարակելու համար՝ Կովկասի զանազան
քաղաքներէն Նոր-Դարի Խմբագրութեան
զրկուած գումարներն յանգած են՝ մինչեւ
11 մայիս՝ 364 բուրլի 75 կոպէկի:

— Ախալցխայի մէջ մի Գասպար աղա
Մեքընեանց վախճանելով, 900 բուրլի կը-
տակեր է ազգային զանազան հաստատու-
թեանց:

— Բերայի Նարեկեան վարժարանին վե-
րաշինութեան կայս. Իրատէն ելաւ: Բերա-
յի Կրթական Խնամակալութիւնը յիշեալ
զպրոցին մօտերը տուն մը վարձած է, առ-
ժամանակեայ կերպիւ հոն փոխադրելու հա-
մար աշակերտներն: Ծինութիւնը անմիջա-
պէս պիտի սկսին, բարերարութեամբ Ազն-
խանեան եղբարց:

— Վատըզիւղի նորընտիր Թաղական
Խորհուրդն հրաժարեր է:

— Զմիւռնիոյ Յոյն վաճառականներէն
Բանտեւաքի էֆ. Հաթը Օղլու, բնիկ Սպար-
թացի, Զմիւռնիոյ Հայոց Հիւանդանոցին
կտակեր է իւր վեց կոոր հասութարեր կալ-
ուածներուն կէսը, պայմանաւ որ մինչեւ
իւր մահն՝ ինքն զանձէ այդ կալուածոց ե-
կամուտներն: Կտակեալ կալուածոց արժէ-
քն է 750 օսմ. ոսկի: Բանտեւաքի էֆ.
նոյն կալուածոց միւս կէսն ալ Յունաց Հի-
ւանդանոցին պիտի կտակէ, եթէ յաջողի
իւր եղբորը վրայ ունեցած պահանջքը գան-
ձել: Բանտեւաքի էֆ. Զմիւռնիոյ աղգա-
յիններէն Գ. Շահինեան էֆէնտիի հետ
Սպարթա մեկնած է այժմ՝ այդ պահանջքի
կարգադրութեան համար, հետը տանելով
Ազգ. Առաջնորդարանէ առած յանձնարա-
րականներն: Բանտեւաքի էֆ. զայրացած է
իւր եղբորը Եանի դէմ, որուն բարերարը
եղած էր, և որ այժմ իրեն սեպհականա-
ցունելու նկրտած է իւր բարերար եղբորը
հարստութեան մեծ մասը:

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

— Կեսարիոյ Առաջնորդ Տ. Տրդատ վարդապետ Պալեան այս առաւօտ, չարաթ, մայրաքաղաքէս կը մեկնի դէպի իւր պաշտօնատեղին. Բարի երթ և յաջողութիւն կը մաղթենք :

— Սրբազան Պատրիարք Հայրը քանի մը օր ի Մաքրիգիւղ իւր բնակարանէն դուրս չ'եղնելով, այս չարթու վարչական ժողովները նիստ չկազմեցին : Քաղ. ժողովոյ անդամներէն ամենք երեքշաբթի օր Մաքրիգիւղ երթալով տեսակցեցան Ն. Սրբազնութեան հետ :

— Վաղն առաւօտ էյուպի Ս. Եղիա եկեղեցւոյն մէջ Ս. Պատարագ պիտի մատուցանէ Պատր. Փոխանորդ Տ. Գարրիէլ Ծ. վարդ. ձէվաճիւրճեան՝ եկեղեցւոյն տօնախմբութեան առթիւ : Յաջորդ օրը պիտի պատարագէ թաղին քարոզիչ Տ. Խորէն Ծ. վարդ. Շահնազարեան՝ ըստ տրամադրութեան կը տակի մուշտակագործ արհեստաւորաց :

— Նոր-Գար կը լսէ թէ, «Ս. Էջմիածնի Սինոդը որոշել է 11,000 ռուբլի բաժանել երեւանի նահանգի հացակարօտ գիւղացիներին» :

— Ուսումն. Խորհրդէն, ըստ կազմական կանոնադրի ի՞նչ յօդուածի տրամադրութեան, որոշեց Քննիչ յանձնաժողով մը կազմել, որուն ներկայանալով Տարրական ու Բարձրագոյն նախակրթարանաց շրջանաւարտ աշակերտք և աշակերտուհիք, բերանացի և գրաւոր քննութեանց պիտի ենթարկուին (կանոնադրոյն ժ. և ժ. Գ. յօդուածոց մէջ նշանակուած ուսմանց համապատասխան կերպիւ), և իրենց կարողութիւնը հաստատուելէ յետոյ միայն Տարրական և Բարձրագոյն նախակրթութեան վկայական պիտի ստանան՝ Ուսումնական Խորհրդէն վաւերացեալ :

— Ուսումն. Խորհրդէն արտօնեց Կարապետ Վահան Էփէնտիի աշխատասիրած «Մանր ուսմանը երկրագործական տարրաբանութեան և երկրաբանութեան» անուն գործին ազգային վարժարանաց մէջ գործածութիւնն, շնորհակալութիւն յայտնելով միանգամայն թարգմանիչ Էփէնտիին որ հաճած էր այս գործը նուիրել ազգային վարժարանաց :

ՄԻՋՐԱՆ ՅՈՎՀԱՆՆԵՍԻԱՆ

Ի ՐԱԿԱՆ

ԿԵԱՆՔԻ ՆՈՒԱԳՆԵՐ

Բ. ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Գին 2 Ղրոշ

ՅԱԿՈՅ ՊԱՐՈՆԵԱՆԻ լուսանկար պատկերը ի վաճառ հանուած է Զարգացման գըրատան կողմանէ : Գին 5 Ղրշ. փոքրը՝ 2 Ղրշ :

ԵՐԱՆՈՍ ԱՂԲԱՐ կամ ԹԱՊԼԱՔԵԱՐ ՎԱՐԺԱՊԵՏԸ. կատակախաղ մէկ արարուած. գրեց Տիրան Գ. Փափազեան. Գ. տպագրութիւն : Գին 1 Ղրոշ :

— Եօզղասի նախնական դաստարանին նախագահն ու անդամք, օրինաց հակառակ ընթացից մէջ գտնուած լինելով, դատաստանի պիտի ենթարկուին :

— Հալէպի նահանգին Պիրէճիկ գաւառակէն սկսեալ երկաթուղւոյ գիծ մը շինելու մենաշնորհ ստացած է Եռսուլ Մուրթ-րան էփէնտին :

— Վերաբերել ատենի առեւտրական ճիւղը չորեքշաբթի օր գրադեցաւ դատով մը զոր Գօնեացի վաճառական Սիմեօնաքի էփէնտի բացած էր նահանգին առեւտրական դատարանի նախագահ Իպրահիմ էփէնտի և անդամ Հիւսէյին, Մահմուտ, Սիմոն ու Շահինեան էփէնտիներու դէմ : Նախագահն ու անդամք դատապարտուեցան հատուցանելու Սիմեօնաքի էփէնտիի կրած վնասներն, ինչպէս և դատական ծախքերը : Միայն Մահմուտ էփ. անպարտ արձակուեցաւ :

— Կէմլէիլիէն մինչեւ Ենիշէհիւր տանող խճուղոյն վրայ շինուիլ սկսած 50 ի կամուրջներու, ինչպէս և Քիւրլիւ կայարանէն մինչեւ Սէյիւտ 18 կամուրջներու կառուցումն աւարտեց :

— Տաշեան Տրիւս պէյ և Երկաքի Սէվասթօքսի էփէնտիք մենաշնորհ խնդրած են Գարասիի Պալլէյ գիւղախմբին մէջ գըրտնուած արծաթախառն կապարի հանքը շահագործելու համար :

— Աքիօն-Գարաիսարէն հինգ ժամ հեռու գտնուող գիւղի մը մօտ մարմարի հանքի մը շահագործման ձեռնարկուած է : Այդ հանքէն հինգ տեսակ մարմարներ կը հանուին, դեղին, սպիտակ, կարմիր, կապոյտ և սև : Հանքին մենաշնորհը կը պատկանի Զմիւռնիացի Տօքթ. Նէօլի :

— Հոչակաւու արեւելագէտ Մաքս Միւլլէր իւր կնոջ հետ մայրաքաղաքս եկած է գրասկան պտոյտի մը համար :

— Բերայի Յունաց գրական Սիլոզոսն կիրակէ օր տօնեց իւր հաստատման 32^{րդ} տարեդարձը :

— Ի Մարսիլիա գոլերայի նշաններ երեւան ելած լինելով, անկէ եկող նաւերը խիստ քննութեան պիտի ենթարկուին օսմանեան նաւահանգիստներուն մէջ :

— Քաղաքապետութեան ժողովն սակացոյց մը պիտի պատրաստէ յորում պիտի նըշանակուին բեռնակրաց վճարելի վարձքն՝ բեռներու ծանրութեան, տեսակին ու վայրերու հեռավորութեան համաձայն :

— Օրինական տրամադրութիւն. — Արտաքին գործոց նախարարութեան և օտար դեսպանատանց միջեւ կատարուած բանակցութեամբ արուած է հետեւեալ որոշումն, որ նախարարաց Խորհրդոյ կողմանէ ընդունուելով հաղորդուած է Արդարութեան գործոց նախարարութեան :

Կալուածի մը տէրն՝ երբ իր կալուածին մէջ բնակող օտարահպատակ վարձակալը հանել ուզէ և դատարանի դիմէ, դատարանին նախագահը կոչնագիր մը պիտի դրկէ վարձակալին՝ իւր հպատակ եղած տէրութեան հիւպատոսարանին միջոցաւ, և կարճ պայմանաժամ մը պիտի տայ : Վարձակալը պարտի հիւպատոսարանի թարգմանին հետ որոշեալ օրը դատարան ներկայանալ : Թարգմանն ալ պարտի ստորագ-

րել այն ատենագրութիւնն որ հիմն պիտի լինի դատարանի որոշմագրոյն : Թարգմանն եթէ երկրորդ կոչնագրոյն ալ չը պատասխանէ, ուրիշ ատենագրութիւն մը պիտի պատրաստուի և ըստ օրինի հարկ եղած որոշումը պիտի տրուի : Այդ ատենագրութիւնն ու որոշմագիրը հիւպատոսարանին պիտի հաղորդուին՝ օրինական տրամադրութիւնն ի գործ դնելու համար :

— Կիւմիւլիսանէի Թուրուլ գաւառակի Պէլաթան գիւղին մէջ լերան մը ստորոտը գտնուած երկու թաղեր փեր և չէնքերը գետին մէջ ինկեր են : Փլած չէնքերն են մզկիթ մը, եկեղեցի մը, երկու վարժարաններ : 60 չափ տուն ու խանութ : Վնասուած են 184 արտավար հողեր և 11 պարակէշներ. անասուններ կորած են և 305 անձեր առանց բնակարանի մնացեր են : Ասոնք մօտակայ գիւղերու մէջ պատուարուած են և նահանգին մէջ համգանակութեան ձեռնարկուած է : Այս արկածէն յետոյ, մայիս 3 ին. տեղացած սաստիկ անձրեւներէ ու կարկուտներէ հեղեղներ գոյանալով, 500 արտավարի չափ մշակեալ ու անմշակ հողեր ողողուեր են :

— Ասարալարէն մէկ ու կէս ժամ հեռուն գտնուած Կիօքճէ վիւրան Կիօրիանուն ճահիճները՝ Սապանճոյի լիճէն բերուելիք ջուրով մաքրելու և գետին ըմպակէի ընելու համար ջրանցքի մը շինութեան մենաշնորհ ստացած էր Սէնայի վարժարանին տնօրէն Էպուզղիա Թէվֆիկ պէյ : Զորնալիք ճահիճները 20-30000 արտավար տեղ կը գրաւեն և շրջակայից օդը կ'ապականեն : Զրանցքին շինութիւնը սկսեց է քանի մը օր առաջ : Ծախք հաշուուած է 7000 ոսկի : Զրանցքը պիտի ունենայ 2 մլթր խորութիւն, 8 մլթրը լայնութիւն և 7 1/2 մլթր երկայնութիւն :

— Ի Խարբեղ, խաւամ տղայ մը մեռած կարծուելով թաղուեր է, սակայն քիչ յետոյ ուշաբերելով՝ սկսեց է լալ : Անցորդ մը խմանալով և ոտականութեան խմաց տալով տղան դուրս հանուեր է գերեզմանէն :

— Վանայ Արճէշ գիւղախմբի երկու գիւղերուն մէջ անցեալ չորեքշաբթի օր կարկուտ տեղալով, մարդ մը մեռեր և 5 գոմէշ, 63 ոչխար, 87 կով, 9 այծ և 8 էշ կորեր են :

— Ա. Եալի բանտին մէջ եօթն անկողին պարունակող հիւանդանոց մը և դեղարան մը շինուեր են ժողովրդեան հանգանակութեամբ :

Յ. ԳՈՒՐԳԻՆ. Պատկեր աշխարհիկ գրականութեան. Հատոր Բ. Տեսար Ա. և Բ. : Գին իւրաքանչիւր տետրի 100 փարա :

Ա Ր Ժ Է Ք Գ Ի Ս Մ Ո Ց			
Օրմ. իրան 100 զրշ. էն			
Մէճիակէ	107 30	Իւստիյ քոյ	90 20
Քաւարդ մէճի	107	Նարուէն	87 28
Մանր մէճի	103	Գրիմից	51 17
Մէթալիք	97	Անգլ. իւր	110 11
Մանկ. թղթադրած 8 67			
Գանալիտ	24 6	Բուս. երկ.	89 3/4
Թահլիլ. Օրմ.		Թապիլի	

ԱՐՏՈՆԱՍԻՐ Ա. ՍԱՔԱՅԵԱՆ
ՏՊԱԳՐ. ՆԵԱՆ Կ. ՊԵՐՊԵՐԵԱՆ
Հսկի-Զապիլէ Փողոց, քիւ 61